

קונצרט פתיחת העונה

ענקי הקלאסיקה

20-21 בנובמבר 2024 | 20:00 | מוזיאון תל-אביב

מנצח | רובן גזריאן (גרמניה-ארמניה)

Photo: Michael Fabiel | איור: דניאל יעריהן

■ לודוויג ואן בטהובן | הפוגה הגדולה אופ' 133

■ וולפגנג אמדאוס מוצרט | סימפוניה מס' 38 ברה מז'ור ק' 504, "פראג"

■ יוזף היידן | סימפוניה מס' 104 ברה מז'ור, "לונדון"

רובן גזריאן (Ruben Gazarian), יליד ארמניה המתגורר בגרמניה, התמנה למשרת המנהל המוזיקלי של התזמורת הקאמרית הישראלית תל-אביב-יפו החל בעונת הקונצרטים הנוכחית (2024-2025). כמו כן הוא מכהן כמנהל המוזיקלי של תיאטרון אלטנבורג גרה בגרמניה מאז עונת הקונצרטים 2020-2021 וכמנצח אורח ראשי של התזמורת הקאמרית הלאומית של ארמניה מאז מרץ 2023. במשך 16 שנים (2002-2018) כיהן כמנהל האמנותי וכמנצח הראשי של התזמורת הקאמרית של וירטמברג היילברון, הופיע עימה ביותר מ-860 קונצרטים והקליט 26 תקליטורים. הוא הרחיב את פעילותה של התזמורת והעשיר את הרפרטואר שלה, בין היתר בבחירת יצירות בהיקף סימפוני מן התקופה הרומנטית וכן יצירות מודרניות ואף אוונגרדיות. כהוקרה על הישגיו הוענקה לו מדליית "מטבע הזהב" של העיר. במקביל כיהן כמנצח הראשי וכמנהל האמנותי של התזמורת הקאמרית הגיאורגית באינגולשטדט (2014-2020) והופיע כמנצח אורח עם תזמורות ידועות, בהן הסימפונית של רדיו שטוטגרט, הסימפונית של קלן, הסימפונית של רדיו פרנקפורט, הסימפונית של המבורג, תזמורת התיאטרון הלאומי של קאסל, הסימפונית של ברלין, תזמורת האופרה של פרנקפורט, התזמורת הממלכתית של הסן, הפילהרמונית של צפון-מערב גרמניה, התזמורת הלאומית של ליון, הפילהרמונית של ורצל, הפילהרמונית של בלגרד, הקאמרית של ציריך, הסימפונית ירושלים, הסימפונית חיפה, הסימפונית ראשון לציון, התזמורת הקאמרית הישראלית ועוד, והקליט לכל תחנות הרדיו הגרמניות וכן לרדיו שווייץ האיטלקית, לרדיו צרפת, לרדיו דנמרק ועוד. שיתף פעולה עם מוזיקאים נודעים, בהם חטיה בוניאטשווילי, גוטייה ורנו קפוסון, ג'וליה פישר, הילרי האן, קטיה ומריאל לבק, אליזבת לאונסקיה, סבינה מאייר, ויקטוריה מלובה, סרגיי נקריאקוב, גרהרד אופיץ, פיזל סאי, ז'אן-אייב תיבודה, עמנואל צ'קנבוריאן, פרנק פטר צימרמן, שלישיית בוזאר, רביעיית הגוואנדהאוס ורבים אחרים. הדיסקוגרפיה העשירה שלו מן השנים האחרונות מעידה על היקף הרפרטואר שלו ועל איכות פרשנותו, תוצאה של עבודת חזרות קפדנית, הבנה רגשית עמוקה ושליטה במגוון רחב של תקופות וסגנונות. www.rubengazarian.com

מיסודו של גארי ברתיני | מנהל מוזיקלי: רובן גזריאן

ב-1825 הלחין בטהובן את הארוכה בכל רביעיות כלי הקשת שלו - הרביעייה אופ' 130 - ולה שישה פרקים, כמו בדיברטימנטו, ולמעשה שני פרקי סיום. האחרון שבהם היה במרקם פוגה (מרקם רב-קולי מורכב המבוסס על נושא העובר בחיקויים בין קולות שונים לצד נושאים נוספים), והוא ארוך אף יותר מהפרק הראשון (שהוא הארוך בפרקי היצירה). בכך הוא הולם את נטייתו של בטהובן ביצירותיו המאוחרות להעביר את מרכז הכובד אל הפרק האחרון. הפוגה הזאת היא פסגת הישגיו של בטהובן בעיסוקו רב-השנים ברב-קוליות, לאחר שחקר את זו של ימי הביניים במיסות של פלסטרינה ואת זו הבארוקית במיסות של י"ס באך לקראת כתיבת ה"מיסה סולמניס" שלו. אלא שהפוגה הזאת עוררה מחלוקות וסערות, ובמשך שנים רבות נחשבה כבלתי ניתנת לביצוע, מוזרה וקפופנית. כמה מהמבקרים השתמשו במילים חריפות: "דוחה", "בלתי ניתנת להבנה, כמו סינית", "מבוכת מגדל בבל"... אפילו המלחין לואיס שפור הגדירה כ"בלתי מובנת, זוועה חסרת תקנה". גם תאורטיקנים שניסו לנתח אותה מצאו שהיא "לא נגישה" ו"מלאת סתירות". היא גם קשה מאוד לביצוע. ארטריה, המו"ל של בטהובן, חשש שאי-שביעות הרצון שהפגין הקהל בעת ביצוע הבכורה תפגע במכירות, ודחק בו להחליף את הפוגה בפרק פשוט יותר. בסופו של דבר, למרות שנשבע שלא יעשה זאת, סיפק בטהובן ב-1826 פרק חלופי צנוע יותר, במחצית האורך: רונדו קליל בגוון עממי, ללא הדיסוננסים המזעזעים, המרקמים המוזרים, המחוות הפתאומיות והעוצמה הרטרית של הפוגה. הרונדו הזה היה היצירה האחרונה שהשלים. הפוגה יצאה לאור בנפרד ב-1827 כאופ' 133 תחת הכותרת "פוגה גדולה - לעיתים חופשית, לעיתים מלומדת". היא הוקדשה לידידו ופטרונו הארכידוכס רודולף (האם היה הדוכס מסוגל להבינה?)... סטרווינסקי אמר עליה שזוהי "יצירה מוזיקלית עכשווית לגמרי, והיא תהיה עכשווית לעד", כלומר תהיה תמיד מודרנית ורלוונטית. כיום היא אכן נחשבת לאחד מהישגיו הגדולים ביותר של בטהובן. בעיבוד לתזמורת מנגנים כל הכלים את תפקידיהם מן הרביעייה, אך לעיתים בתוספת קונטרבס המכפיל את תפקיד הצ'לו.

ולפגנא אמדאוס מוצרט | סימפוניה מס' 38 ברה מז'ור ק' 504, "פראג" (כ-30 דקות)

Wolfgang Amadeus Mozart | Symphony No. 38 in D major K. 504, "Prague"

1. Adagio - Allegro (איטי מאוד - מהיר) | 2. Andante (נינוח) | 3. Finale: Presto (סיום: נחפז)

מוצרט הלחין את הסימפוניה הזאת בשלהי שנת 1786, במקביל להלחנת הקונצ'רטו לפסנתר מס' 25 ויצירות נוספות. הוא ביצע אותה בבכורה בינואר 1787 בפראג בעת ביקורו הראשון בעיר, שאליה הוזמן בעקבות הצלחת האופרה שלו "נישואי פיגרו" שם, ומכאן כינויה. למרות ירידת קרנו בווינה, מוצרט נותר פופולרי מאוד בפראג וביקורו שם התנהל ברוב הוד והדר. בשונה ממבנה הסימפוניות של אותה תקופה ובשונה מכל הסימפוניות האחרות שהלחין לווינה, לסימפוניה זו שלושה פרקים בלבד, ללא פרק מנואט, כמבנה הסימפוניות המוקדמות (לפי הדגם האיטלקי), אולי כדי להתאימה להרגלי הקהל בפראג. כ"פיצוי" על הקיצור, לפרק הראשון מבוא איטי ארוך מאוד (מוצרט הקדים מבוא איטי, קצר יותר, רק לשתי סימפוניות נוספות שלו, מס' 36 ומס' 39, בעוד היידן הרבה לעשות זאת). השימוש הנרחב והמבריק בכלי הנשיפה ביצירה זו מכון לנגני הנשיפה של בוהמיה, שנודעו לתהילה בכל אירופה, ומהווה שלב חשוב בהתפתחות אמנות התזמור של מוצרט, שהשפיעה על בני זמנו. זוהי סימפוניה מורכבת, חדשנית ודרמטית.

יוזף היידן | סימפוניה מס' 104 ברה מז'ור, "לונדון" (כ-30 דקות)

Joseph Haydn | Symphony No. 104 in D major, "London"

1. Adagio - Allegro (איטי מאוד - מהיר) | 2. Andante (נינוח)

3. Menuetto: Allegro (מנואט: מהיר) | 4. Finale: Spiritoso (סיום: נמרץ)

היידן שירת את הנסיך ניקולאוס אסטרהאזי במשך כמעט 30 שנה, תחילה בארמונו באייזנשטדט ובהמשך באחוזתו הגרנדיוזית באסטרהאזי. עם מות הנסיך בספטמבר 1790 פוזרה תזמורת החצר והיידן עבר לווינה, שם התכוון לחיות בשקט לאחר שנים כה רבות של הישגים מרשימים. אלא שיוהן פטר סלומון, כנר גרמני שהיה לאמרגן בלונדון, שהה באותה עת באירופה ושמע על פטירתו של אסטרהאזי. הוא מיהר לווינה ושכנע את היידן הקשיש בן ה-58 לבוא לביקור ממושך באנגליה. תמורת סכום נכבד היה עליו לכתוב אופרה (שלא הופקה), 6 סימפוניות ועוד 20 יצירות אחרות (בהן 6 מיסות סימפוניות), שיבוצעו כולן בניצוחו. היידן נסע ללונדון פעמיים: מערב השנה החדשה של 1791 עד יוני 1792, ומ-19 בינואר 1794 עד אוגוסט 1795 (עם 6 סימפוניות נוספות). שנות שהותו בלונדון היו החשובות והמאושרות בחייו בזכות החיים המוזיקליים העשירים שם, התזמורות האיכותיות, האולמות הגדולים והאווירה הקוסמופוליטית (וגם בזכות פרשת אהבה). הסימפוניות הלונדוניות כונו בפרסומים של סלומון "גרנד סימפוניות", ואופיין אכן מגיב לגודל התזמורות והאולמות בלונדון. הן גם הבשלות ביותר מבחינה קומפוזיטורית מבחינת השימוש בנושאים ליריים, הטיפול הפוליפוני למטרות דרמטיות (בעקבות מוצרט) והצגת מגוון וריאנטים של צורת הסונטה, שהופכת להיות תהליך של פיתוח מתמיד (ובכך מבשר את דרך ההלחנה של בטהובן). הקהל והביקורת הגיבו בהתלהבות. ב-4 במאי 1795 ניצח היידן על בכורת הסימפוניה האחרונה שלו, מס' 104. ההצלחה הייתה אמנותית וכלכלית כאחד: הוא הרוויח מן הקונצרט הזה 4000 גולדן - כפול מסכום כל חסכונו תוך עד אז. הפרק הראשון פותח במבוא איטי קודר עם גוונים מינוריים, בעוד האלגרו שבעקבותיו בהיר ואביבי. לפרק השני מבנה מורכב במסגרת צורת א-ב-א. פרק המנואט מתאפיין בא-סימטריה במבנה המשפטים ובמשקל, והפרק האחרון כתוב ברוח מחול עממי-כפרי סוער.